

УДК: 321.51+355.09

DOI: 10.33099/2707-1383-2022-46-4-171-184

Людмила Кримець

доктор філософських наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
(соціально-гуманітарних проблем)
кафедри суспільних наук
гуманітарного інституту,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського,
радниця начальника університету
з гендерних питань
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7451-5208>
Електронна пошта: liudmylakrymets@gmail.com

**ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ
ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ:
ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР (2018–2022 рр.)**

Відповідно до авторської позиції, гендерна політика — це цілеспрямована діяльність органів державного управління, державних і громадських інституцій, громадянського суспільства із забезпечення рівних прав, рівної відповідальності перед державою і соціумом, рівних свобод та можливостей для жінок і чоловіків, розвиток гендерної культури в суспільстві та захист від дискримінації за ознакою статі. Метою формування національної гендерної політики є досягнення гендерної рівності в Україні та сприяння утвердженню гендерної рівності в Європі і світі.

Розуміння принципу гендерної рівності у Збройних Силах України ґрунтується на підходах НАТО і розкривається як рівні права і рівні можливості для чоловіків і жінок; як рівна відповідальність представників обох статей за захист України, рівний доступ до ресурсів та інформації, рівні обов'язки і, як наслідок, — рівний внесок чоловіків і жінок в підвищення обороноздатності нашої держави.

Протягом 2022 року Україна, не дивлячись на активну фазу бойових дій, не зупиняє реформи, які ведуть до оптимізації становища

жінок та утвердження суспільства рівних можливостей. Досвід повномасштабного вторгнення РФ на територію України 2022 р. засвідчив, що шлях до перемоги вимагає об'єднання зусиль всіх українців, і вкрай важливо долучити до захисту держави представників всіх статей з метою підвищення обороноздатності і всебічної підтримки Збройних Сил України.

***Ключові слова:** гендерна рівність; гендерна політика, Збройні Сили України; гендерна дискримінація; концептуально-історичні аспекти; демократичні цінності; демократизація українського війська; військова діяльність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Фундаментальною базою формування української державної гендерної політики є норми та принципи міжнародного права, закріплені в міжнародних документах з прав людини, розроблені ООН, Радою Європи, ОБСЄ, Європейським Союзом та НАТО, курс на членство в яких обрала більшість населення України, що знайшло своє відображення в Конституції України.

«Підходи до розуміння та формування державної гендерної політики змінювалися і розвивалися в процесі її становлення. Україна, як і багато інших країн і міжнародних організацій, пройшла шлях від концепції «поліпшення становища жінок» до «гендерної рівності», що стосується як жінок, так і чоловіків. Застосування підходу, що базується на врахуванні потреб та особливостей різних груп жінок і чоловіків, є умовою ефективності формування та реалізації державної політики в будь-якій сфері, виявом уваги та справедливо-

сті стосовно різних груп громадян з боку держави» (Левченко, К. Б. (за заг. ред.), Жуковська, Г. Г., Остапенко, О. О. & Сулова, О. І. 2020, с. 19).

У 2022 році під час повномасштабного вторгнення Росії на територію України жінки-військовослужбовці та працівниці Збройних Сил України разом з чоловіками-військовослужбовцями, стали на захист нашої держави. Протягом 2022 року жінки-військовослужбовці, не вагаючись, виконують завдання за призначенням у бойових умовах, а цивільні працівниці ЗС України, продовжують здійснювати наукову і науково-технічну діяльність, освітню підготовку військовослужбовців, виступають з громадськими ініціативами, взаємодіють з волонтерами і волонтерськими організаціями, всебічно підтримують Збройні Сили України на національній і міжнародній арені в науково-освітньому та інформаційному просторі (Кримець, Л. В., Саєнко, О. Г. & Тилилим, І. В. 2022, с. 70–79).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На шляху реформування Збройних Сил України та виконання ними ключових завдань: оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, — гендерна рівність є важливим демократичним принципом, що закладається в основу воєнної політики сучасної української держави. Протягом 2018–2022 рр. методологічні засади принципу гендерної рівності в Збройних Силах України втілюються та зазнають розвитку на всіх рівнях. Значно. Мірою це відбувається завдяки реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» та Річної національної програми під егідою Комісії Україна–НАТО, що щороку фіксує зобов'язання України щодо формування гендерної політики як на загальному рівні, так і на рівні Збройних Сил України відповідно до Стандартів та розпорядчих документів Північноатлантичного альянсу (НАТО. 2021).

Здійснюючи ретроспективний аналіз, важливо зазначити, що утвердження принципу гендерної рівності у світовій практиці має доволі тривалу історію і охоплює все ХХ і ХХІ століття. Одним із перших базових нормативних актів з даної теми є «Загальна декларація прав людини», що затверджена Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 р., де рівні права чоловіків та жінок були визначені як

один із головних факторів стабільності у світі і Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок», затверджена Генеральною Асамблеєю ООН 19 грудня 1979 р. та ратифікована Україною 19 грудня 1980 року.

Важливим міжнародним нормативно-правовим документом, що заклав основу для формування гендерної політики багатьох країн світу є Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, Мир, Безпека», затверджена 31 жовтня 2000 року. Ця Резолюція є однією з найбільш концептуальних резолюцій РБ ООН у сфері політики безпеки. Зміст документа підкреслює важливу роль жінок у запобіганні і врегулюванні конфліктів та розбудові миру, окрім цього, закликає держави-члени ООН забезпечити більш активну участь жінок на всіх рівнях управління та прийняття рішень в національних, регіональних і міжнародних інститутах, в процесах аналітики, запобігання, управління та вирішення конфліктів.

Згідно Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 роки: «Гендерна рівність передбачає рівні права для жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, а також їх однакову значимість, можливості, обов'язки та участь у всіх сферах суспільного й приватного життя. Так само вона означає рівний доступ жінок і чоловіків до ресурсів та справедливий розподіл цих ресурсів між ними»

(Волобуєва, О., Вяткіна, А. & Ганаба, С. та ін. 2021).

Важливо зазначити, що протягом останніх двадцяти років у Північно-атлантичному Альянсі також приділяється значна увага впровадженню принципу гендерної рівності. «Важливим аспектом реалізації гендерної політики НАТО є *гендерна інтеграція* — стратегія досягнення гендерної рівності у збройних силах країн-членів та партнерів НАТО через активізацію залучення жінок та чоловіків до ефективного виконання завдань за призначенням на всіх рівнях, з метою врахування інтересів та досвіду обох статей» (НАТО. 2021).

В озвученому контексті важливо підкреслити, що протягом 2014–2022 рр., у зв'язку з агресивною війною Російської Федерації проти України, визначення і затвердження на законодавчому рівні українською державою шляху до Європейського Союзу та НАТО, необхідність проведення ефективних гендерних реформ у секторі безпеки та оборони України та у силах оборони України вже не викликає ніяких сумнівів, адже: «Протягом останніх дев'яти років національна та соціально-політична свідомість українців зазнала фундаментальних змін. Підвищився рівень відповідальності та самосвідомості військовослужбовців, значно збільшилась кількість жінок, що продемонстрували готовність і здатність відстоювати національні інтереси зі зброєю у руках. Прийшов час, коли

жінку-військовослужбовця в Україні почали сприймати не як виняток, а як професіонала, що добровільно опановує обрану спеціальність» (Кримець, Л. В. (під заг. ред.). 2018).

Задля уніфікації підходів з впровадження принципу гендерної рівності у секторі безпеки і оборони України було розроблено чимало навчальних посібників та методичних порадиноків. Так, наприклад, у науковій праці «Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони» висвітлено «фундаментальні питання теорії та практики інтегрування гендерних підходів в освітній процес закладів вищої освіти сектору безпеки і оборони України; розкрито сутність, структуру, зміст, форми та методи впровадження гендерної складової у різні види повсякденної діяльності; запропоновано уніфікований підхід до забезпечення гендерної рівності у секторі безпеки і оборони України та подано практичні рекомендації щодо його застосування» (Волобуєва, О., Вяткіна, А. & Ганаба, С. та ін. 2021, 292 с.).

Мета статті — розкрити становлення концептуальних засад формування гендерної політики у Збройних Силах України (2018–2022 рр.) у воєнно-історичному й історико-правовому вимірах.

Методологічні принципи дослідження ґрунтуються на положеннях критичної соціальної теорії, соціаль-

ної філософії, що визначає загальні засади здійснення ретроспективного аналізу на даному етапі історичного та культурно-цивілізаційного розвитку України.

Міждисциплінарний підхід було використано з метою узагальнення досвіду і генерування практичних рекомендацій щодо оптимізації існуючих підходів до впровадження принципу гендерної рівності у Збройних Силах України.

Виклад основного матеріалу. Важливо відзначити в позитивний бік процес приведення національного законодавства у сфері перехідного правосуддя у відповідність з міжнародними стандартами (Стамбульським протоколом, Римським статутом Міжнародного кримінального суду, Міжнародним протоколом із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту) та розроблення інструментів для фіксації випадків злочинів проти життя і здоров'я, статевої свободи і недоторканості, честі та гідності особи в умовах конфлікту відповідно до стандартів ООН та НАТО визначено завданнями другого Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року.

Законопроектом № 2689 від 27.12.2019 встановлюється відповідальність, зокрема, за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом. Законопроектом також пропонуєть-

ся доповнити Кримінальний Кодекс України статтею щодо кримінальної відповідальності військових командирів, інших осіб, що фактично діють як військові командири та інших начальників, яка передбачає імплементацію інституту командної відповідальності (*responsibility of commanders and other superiors*), регламентованого статтею 28 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Визначення сексуального насильства в умовах збройного конфлікту як окремого складу злочину поки не визначено законодавством (Левченко, К. Б. (за заг. ред.), Жуковська, Г. Г., Остапенко, О. О. & Суслова, О. І. 2020, с. 19–25).

Протягом 2018–2023 років відбулися значні системні зміни у секторі безпеки і оборони України щодо впровадження принципу гендерної рівності. Зокрема:

«Військовослужбовцям-жінкам надано доступ до всіх військово-облікових спеціальностей рядового, сержантського і старшинського складу, у тому числі бойових; військовослужбовці-жінки можуть призначатися на всі офіцерські посади, крім тих, на які розповсюджуються обмеження, пов'язані з ризиками для їхнього здоров'я (використанням вибухових, отруйних речовин, безпосереднім гасінням пожеж, на підводних човнах та надводних кораблях);

внесено зміни до деяких законодавчих актів України щодо надання статусу та соціальних гарантій окре-

мим особам із числа учасників анти-терористичної операції (2019), операції об'єднаних сил, бойових дій 2014–2022 років а також волонтерки, доброволиці офіційно визнаються ветеранками та отримують право на соціальні гарантії, пільги нарівні з чоловіками;

внесено зміни до деяких законів України, якими закріплено принцип проходження жінками військової служби на рівних засадах з чоловіками (рівний доступ до посад і військових звань та рівна відповідальність під час виконання обов'язків військової служби) (2018);

відкрито доступ дівчат до отримання військової освіти усіх рівнів; проведено низку навчальних заходів для фахівців сектору безпеки і оборони, просвітницьких заходів для населення; здійснено фахову підготовку керівних кадрів з питань порядку денного «Жінки, мир, безпека»;

вдосконалено систему захисту жінок і дівчат, які постраждали від насильства; засоби масової інформації почали висвітлювати питання Резолюції РБ ООН 1325 та Національного плану дій згідно практичних рекомендацій Держкомтелерадіо; виготовлено низку соціальних роликів для подолання стереотипів щодо «чоловічої» професії військовослужбовців» (Левченко, К. Б. (за заг. ред.), Жуковська, Г. Г., Остапенко, О. О. & Сулова, О. І. 2020, с. 19–25).

27 вчених рад сектору безпеки та оборони включно з вченою радою

Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, включили питання інтеграції «Методичних рекомендацій з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців сектору безпеки і оборони України» в освітній процес ВВНЗ (Волобуєва, О., Вяткіна, А. & Ганаба, С. та ін. 2021).

В цілому, за 2018–2022 роки в Україні прийнято значну кількість документів, спрямованих на інтегрування гендерної складової в нормативно-правові акти у різних сферах:

Уряд затвердив новий порядок проведення гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів (2018);

Затверджено Методичні рекомендації для застосування гендерно-орієнтованого підходу у бюджетний процес (2019);

Національне агентство України з питань державної служби включило питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до тестових питань на знання законодавства при проведенні конкурсу на зайняття посад державної служби;

встановлено нові вимоги до компетенцій державних службовців (в залежності від категорії посад: вміння здійснювати оцінку гендерного впливу під час формування, впровадження та оцінювання державної політики; здатність здійснювати гендерний аналіз при підготовці пропозицій та рішень; здатність узагальнювати ін-

формацію з урахуванням гендерної статистики) (2019);

Затверджено Інструкцію щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів (2020) та Методичні рекомендації щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ (2020).

Проте маємо і негативний досвід реалізації гендерної політики держави. У грудні 2021 року набув чинності Наказ Міністерства оборони України № 313 «Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних та Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями» (Про затвердження Переліку спеціальностей.... 2021). Згідно з цим Наказом на військовий облік мали стати жінки у віці 18–60 років, які належать до однієї з груп визначених спеціальностей. Проте, нажалю, окреслена ініціатива Міністерства оборони України не знайшла підтримки в українському суспільстві. Значна частина жінок-активісток і громадських організацій на початку 2022 року виступили проти постановки жінок на військовий облік, що демонструє доволі високий рівень стагнації українського суспільства, коли гендерна рівність сприймається виключно як рівні права і можливо-

сті для жінок і чоловіків, а не як рівні обов'язки та рівна відповідальність за захист Батьківщини.

Відповідно до авторської позиції, *гендерна політика* — це цілеспрямована діяльність органів державного управління, державних і громадських інституцій, громадянського суспільства із забезпечення рівних прав, рівної відповідальності перед державою і соціумом, рівних свобод та можливостей для жінок і чоловіків, розвиток гендерної культури в суспільстві та захист від дискримінації за ознакою статі. Метою формування національної гендерної політики є досягнення гендерної рівності в Україні та сприяння утвердженню гендерної рівності в Європі і світі.

Розуміння принципу гендерної рівності у Збройних Силах України ґрунтується на підходах НАТО і розкривається як рівні права і рівні можливості для чоловіків і жінок; як рівна відповідальність представників обох статей за захист України, рівний доступ до ресурсів та інформації, рівні обов'язки і, як наслідок, — рівний внесок чоловіків і жінок в підвищення обороноздатності нашої держави (Кримець, Л. В. 2022).

З огляду на досвід автора, що мав місце протягом перших трьох місяців активної фази бойових дій 2022 року в Україні варто відзначити низку випадків дискримінації за ознакою статі у Збройних Силах України. «Певною мірою, причиною цих випадків є підвищений рівень соціальної на-

пруги в країні, певна невідповідність національного законодавства нормам міжнародного гуманітарного права та реаліям війни та збільшений психологічний тиск на військовослужбовців і працівників Збройних Сил України. Слід підкреслити, що окреслені нижче випадки дискримінації фіксувалися за результатами персональних і колективних звернень військовослужбовців та працівників Збройних Сил України до радників з гендерних питань у першій половині 2022 року. З огляду на необхідність збереження персональної інформації в статті не будуть зазначені кількісні показники, імена та прізвища фігурантів, номери військових частин та назви установ і організацій, представники яких в усній або письмовій формі звертались за допомогою чи консультацією — вся інформація подаватиметься узагальнено» (Кримець, Л. В., Саєнко, О. Г. & Тилилим, І. В. 2022, с. 70–79).

1. «Значна частина звернень спрямована на оптимізацію системи соціального захисту та матеріально-технічного забезпечення у військових частинах потреб жінок-військовослужбовців, особливо засобами індивідуального захисту та особистої гігієни. Особливо зверталась увага на відсутність у Збройних Силах України спідньої білизни, розробленої з урахуванням антропологічних ознак та реальних потреб жінок-військовослужбовців. У перший місяць війни потреби жінок в озвученому

контексті забезпечувались переважно із залученням волонтерської допомоги.

2. В перші місяці війни мали місце випадки переведення жінок-військовослужбовців в інші військові частини, де проходження служби було пов'язане з меншими ризиками для життя і здоров'я.

3. Важливо відзначити також випадки скарг військовослужбовців-жінок про важкість або неможливість поєднувати виконання обов'язків військової служби і обов'язків по догляду за неповнолітніми дітьми, що спричиняло бажання деяких жінок звільнитися з лав Збройних Сил України.

4. Певна частина скарг спрямована на низький рівень культури особового складу Збройних Сил України, що під час активної фази війни значно знизився у зв'язку з психологічною напругою. Деякі жінки-військовослужбовці та працівниці ЗС України відмічали неприховану агресію в свій бік з боку офіцерів-чоловіків в межах військового колективу. Цей факт фіксуємо відповідно до звернень військовослужбовців-жінок та працівників ЗС України, що зазнали дискримінації на службі протягом лютого-березня 2022 року» (Кримець, Л. В., Саєнко, О. Г. & Тилилим, І. В. 2022, с. 70–79)..

«Нажаль, у деяких військових частинах Збройних Сил України протягом першої половини 2022 року мали місце звинувачення в сексуальних

домаганнях у ланці керівник-підлеглий, коли командир/начальник пропонував підлеглій жінці-військовослужбовцю особисту протекцію в обмін на сексуальні послуги. За фактами сексуальних домагань в військах відкрито кримінальне провадження. Деталі не розголошуємо в інтересах слідства» (Крimeць, Л. В., Саєнко, О. Г. & Тилилим, І. В. 2022, с. 70–79).

З огляду на наведену інформацію робимо рекомендацію для керівників/начальників установ/організацій та структурних підрозділів Збройних Сил України: *Заборонити сексуальні стосунки в військах між особами, що перебувають в відношеннях прямого чи безпосереднього підпорядкування!*

Наведені вище випадки дискримінації за гендерними ознаками у Збройних Силах України потребують відповідної реакції і протидії. Значною мірою висвітлення окреслених питань вже знайшли відображення у Стратегічних сесіях щодо внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року», що мали місце протягом червня 2022 р., на заході «Defense and Security Sector Response to CRSV in Ukraine: Status and Prospects» (Реагування сектору безпеки і оборони на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом в Украї-

ні: стан і перспективи), що відбувся 16 червня 2022 під керівництвом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики України спільно з Програмою «Технічна експертиза та передача потенціалу для підтримки реформ» (PROTECT). Проведені заходи ставили за мету розгляд критичних проблем та можливостей сил оборони України щодо фіксації, документування та розслідування сексуального насильства пов'язаного з конфліктом, збору доказів та їх допустимості, етичного поводження та застосування підходів, орієнтованих на захист постраждалих, а також розробку необхідних змін до законодавчої та нормативно-правової бази.

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського в особі радниці з гендерних питань, також долучався до проведення вказаних вище програм та урядових ініціатив. Наразі, з метою підсилення інтеграції принципу гендерної рівності в освітній і науковий простір сектору безпеки та оборони України в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського розроблено та впроваджено в освітній процес навчальний курс у системі дистанційного навчання з питань гендерної рівності і основ гендерної політики. «Дистанційний курс дає можливість ознайомитись з нормативно-правовою базою, результатами сучасних наукових досліджень з гендерних питань» (Крimeць, Л. В. 2022).

З метою протидії гендерній дискримінації у Збройних Силах України протягом літа 2022 року в Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського було розроблено та безкоштовно розіслано у військові частини сил оборони «Порадник з протидії гендерної дискримінації у Збройних Силах України» двома мовами: українською і англійською. «У пораднику враховано досвід сучасної війни Російської Федерації проти України та ті виклики, з якими зіткнулися військовослужбовці у зв'язку з оголошенням воєнного стану. Видання розповсюджено по військах, установах/організаціях та закладах освіти безкоштовно. Електронна версія порадника розміщена в електронній бібліотеці НУОУ ім. Івана Черняховського» (Кривець, Л. В. 2022, 20 с.). Всі публікації, розроблені в Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського за гендерною тематикою представлені в читальному залі і розміщені в електронній бібліотеці університету.

Висновки. Відповідно до авторської позиції, гендерна політика — це цілеспрямована діяльність органів державного управління, державних і громадських інституцій, громадянського суспільства із забезпечення рівних прав, рівної відповідальності перед державою і соціумом, рівних свобод та можливостей для жінок і чоловіків, розвиток гендерної куль-

тури в суспільстві та захист від дискримінації за ознакою статі. Метою формування національної гендерної політики є досягнення гендерної рівності в Україні та сприяння утвердженню гендерної рівності в Європі і світі.

Протягом 2022 року Україна, не дивлячись на активну фазу бойових дій, не зупиняє реформи, які ведуть до оптимізації становища жінок та утвердження суспільства рівних можливостей. Досвід повномасштабного вторгнення РФ на територію України 2022 р. засвідчив, що шлях до перемоги вимагає об'єднання зусиль всіх українців, і вкрай важливо долучити до захисту держави представників всіх статей з метою підвищення обороноздатності і всебічної підтримки Збройних Сил України.

У 2022 році Верховною Радою України була ратифікована Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. (Стамбульська конвенція). Також протягом 2022 року в Україні розроблено проєкт Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та операційний план з реалізації стратегії на 2022–2024 роки. Реалізація стратегії дозволить розширити участь жінок у всіх сферах життєдіяльності суспільства, поглиблюючи їх еконо-

мічні можливості, забезпечуючи комплексну допомогу вразливим групам та враховуючи їх потреби при формуванні державної політики у різних галузях. Це працевлаштування та зайнятість, фізична культура та спорт, освіта і наука, охорона здоров'я та захист навколишнього природного середовища.

Розуміння принципу гендерної рівності у Збройних Силах України ґрунтується на підходах НАТО і розкривається як рівні права і рівні можливості для чоловіків і жінок; як рівна відповідальність представників обох статей за захист України, рівний доступ до ресурсів та інформації, рівні обов'язки і, як наслідок, — рівний внесок чоловіків і жі-

нок в підвищення обороноздатності нашої держави.

Розширення кола наукових досліджень щодо фундаментальних аспектів протидії дискримінації за ознаками статі у Збройних Силах України є перспективним напрямком наукових досліджень в історичній, філософській, педагогічній та психологічній науках. Автор закликає наукову спільноту долучатися до теоретичних і прикладних досліджень в окресленій галузі, адже на шляху євроатлантичної інтеграції, вкрай важливо імплементувати в державну політику фундаментальні принципи Європейського Союзу та НАТО, серед яких важливе місце займає принцип гендерної рівності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Волобуєва, О., Вяткіна, А. & Ганаба, С. та ін. (2021). *Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України*. К: ФОП Клименко Ю. Я., 292 с.

Кримець, Л. В. (2018). Ціннісні аспекти формування ментальності військовослужбовців Збройних Сил України. *Вісник Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. № 1 (49), с. 155–160. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2018-49-1-155-160>.

Кримець, Л. В. (під заг. ред.). (2018). *Професійна та гендерна ментальність військовослужбовців Збройних Сил України: формування на засадах європейських цінностей : навчальний посібник*. К.: НУОУ, 188 с.

Кримець, Л. В. (2022). *Порадник з протидії гендерної дискримінації у Збройних Силах України*. К.: НУОУ, 20 с.

Кримець, Л. В., Саєнко, О. Г. & Тилилим, І. В. (2022). Соціально-психологічні аспекти протидії гендерної дискримінації у Збройних Силах України під час війни. *Вісник Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. № 4 (68), с. 70–79. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-68-4-70-79>.

Левченко, К. Б. (за заг. ред.), Жуковська, Г. Г., Остапенко, О. О. & Суськова, О. І. (2020). *Гендерна політика в нормативно-правових документах (частина 1)*. К.: Вид-во ОБСЄ, 186 с.

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 17.05.2012 № 4719-VI. (2012). *Відомості Верховної Ради України*. № 5. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> [дата зверн.: 08.09.2022].

Про затвердження Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями, після одержання яких жінки беруться на військовий облік військовозобов'язаних та Переліку спеціальностей та/або професій, споріднених з відповідними військово-обліковими спеціальностями : Наказ Міністерства оборони України від 11.10.2021 № 313. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1566-21/print> [дата зверн.: 10.09.2022].

NATO 2021: BI-Strategic Command Directive 040-001 (Integrating UNSCR 1325 and gender perspective into the NATO command structure). (2021). URL: https://www.act.nato.int/application/files/3916/3842/6627/Bi-SCD_040-001.pdf [дата зверн.: 10.09.2022].

REFERENCES

Volobuieva, O., Viatkina, A. & Hanaba, S. ta in. (2021). *Metodychni rekomendatsii z intehtratsii gendernykh pidkhodiv u systemu pidhotovky fakhivtsiv dlia sektoru bezpeky i oborony Ukrainy* [Guidelines gender based approaches into military training in security and defense sector of Ukraine]. K: FOP Klymenko Yu. Ya., 292 s. [in Ukrainian].

Krymets, L. V. (2018). Tsinnisni aspekty formuvannia mentalnosti viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy NATO [Valuated aspects of military mentality forming in Armed Forces of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho*. № 1 (49), s. 155–160. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2018-49-1-155-160>. [in Ukrainian].

Krymets, L. V. (pid zah. red.). (2018). *Profesiina ta henderna mentalnist viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy: formuvannia na zasadakh yevropeiskykh tsinnosteii* [Professional and gender based mentality of servicemen in Armed Forces of Ukraine]: navchalnyi posibnyk. K.: NUOU, 188 s. [in Ukrainian].

Krymets, L. V. (2022). *Poradnyk z protydii hendernoii dyskryminatsii u Zbroinykh Sylakh Ukrainy* [Guidelines for elimination of gender based discrimination in Armed Forces of Ukraine]. K.: NUOU, 20 s. [in Ukrainian].

Krymets, L. V., Saienko, O. H. & Tylylym, I. V. (2022). Sotsialno-psykholohichni aspekty protydii gendernoii dyskryminatsii u Zbroinykh Sylakh Ukrainy pid chas viiny [Socio-psychological aspects of combating gender discrimination in the Armed Forces of Ukraine during the war]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho*. № 4 (68), s. 70–79. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-68-4-70-79>. [in Ukrainian].

Levchenko, K. B. (za zah. red.), Zhukovska, H. H., Ostapenko, O. O. & Suslova, O. I. (2020). *Henderna polityka v normatyvno-pravovykh dokumentakh (chastyna 1)* [Gender policy in regulatory documents (part 1)]. K.: Vyd-vo OBSIe, 186 s. [in Ukrainian].

Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv [Law of Ukraine About ensuring equal rights and possibilities for women and men]: Zakon Ukrainy vid 17.05.2012 № 4719-VI. (2012). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 5. St. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> [Accessed: 08.09.2022]. [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia Pereliku spetsialnostei ta/abo profesii, sporidnennykh z vidpovidnymy viiskovo-oblikovymy spetsialnostiamy, pislia oderzhannia yakykh zhinky berutsia na viiskovy oblik viiskovozoboviazanykh ta Pereliku spetsialnostei ta/abo profesii, sporidnennykh z vidpovidnymy viiskovo-oblikovymy spetsialnostiamy [Order of the Ministry of Defense of Ukraine on the approval of the List of specialties and/or professions related to the relevant military accounting specialties, after receiving which women are accepted for military registration of conscripts and the List of specialties and/or professions related to the relevant military accounting specialties]: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 11.10.2021 № 313. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1566-21/print> [Accessed: 10.09.2022]. [in Ukrainian].

NATO 2021: BI-Strategic Command Directive 040-001 (Integrating UNSCR 1325 and gender perspective into the NATO command structure). (2021). URL: https://www.act.nato.int/application/files/3916/3842/6627/Bi-SCD_040-001.pdf [Accessed: 10.09.2022]. [in English].

Liudmyla Krymets

Doctor of Science in Philosophy,

Senior Researcher,

Chief Researcher of the Research Laboratory

(Social and Humanitarian Problems),

The Humanitarian Institute,

The National Defence University of Ukraine

named after Ivan Chernyakhovskyi, GENAD

(Kyiv Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7451-5208>

**FORMATION OF THE CONCEPTUAL BASIS
OF GENDER POLICY IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE:
HISTORICAL AND LEGAL DIMENSION (2018–2022)**

Comprehensive and effective gender policy is the purposeful activity of state institutions to ensure and guarantee equal rights, freedoms and opportunities

for women and men, the establishment of gender democracy, the formation of gender culture in society, protection against discrimination based on gender, which is a determining condition for achieving gender equality

Gender equality in the Armed Forces of Ukraine means equal rights and equal opportunities for men and women; it is the equal responsibility of representatives of both sexes for the protection of our state, equal access to resources and information and, as a result, equal responsibilities and equal contribution to increasing the defense capability of Ukraine.

During 2022, Ukraine, despite the active phase of hostilities, does not stop reforms that lead to the improvement of the position of women and the establishment of a society of equal opportunities. The experience of the first months of the active phase of hostilities in 2022 demonstrated that the path to victory requires the combined efforts of all sections of the population. Therefore, it is very important to involve representatives of all genders in the defense of the state, to consolidate the entire Ukrainian society in order to effectively support the Armed Forces of Ukraine and increase the state's defense capabilities.

Expanding the range of scientific research on the fundamental aspects of combating gender discrimination in the Armed Forces of Ukraine, taking into account the requirements and challenges of modernity, is a promising direction of scientific research in historical, philosophical, pedagogical and psychological sciences. The author calls on the scientific community to participate in theoretical research in the outlined field. Any modern Ukrainian serviceman must be not only a professional in military affairs and a patriot of Ukraine, but also a citizen devoted to the cause of Euro-Atlantic integration of Ukraine, which requires him to follow the principles of the European Union and NATO, among for which the principle of gender equality is of fundamental importance.

Keywords: *gender equality; gender policy, Armed Forces of Ukraine; gender discrimination; conceptual and historical aspects; democratic values; democratization of the Ukrainian army; military activity.*